

Akdeniz Bölgesindeki Devekuşu İşletmelerinin Mevcut Durumu, Ekonomik Analizi ve İşletmecilik Sorunları

Gülşen Çopur^{1*}, Erdal Dağistan², Oğuz Parlakay²

¹Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootečni Bölümü, Hatay

²Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Hatay

*e-posta: gulsenankara@hotmail.com; +90 (326) 245 5845 / 1340

Özet

Bu çalışmada; Türkiye’de yaklaşık on yıllık bir geçmişe sahip olan devekuşu yetiştiriciliğinin Akdeniz bölgesindeki mevcut durumu ile ilgili yetiştiricilik bilgileri ve ekonomik analizi yapılmıştır. Yetiştiricilik ile ilgili analiz kapsamında; bakım- besleme işletmecinin özellikleri, yem kullanım durumu, dönlülük oranı, kuluçka randımanı gibi bazı verim ölçütleri, hastalık ve zararlılar gibi sağlıkla ilgili işletmecilik sorunları yer alırken, ekonomik analiz kapsamında; pazarlama sorunları, üretim masrafları ve karlılık analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre işletmeler ortalamasında, işletmelerde bulunan ortalama toplam devekuşu sayısı 71.65 adet, dönlülük oranı %78, kuluçka randımanı %63’tür. Ortalama rantabilite değeri %-5.9 olup, küçük ve orta ölçekli işletmelerde devekuşu yetiştiriciliği bu koşullarda ekonomik bir faaliyet değildir. Ancak, bu faaliyet büyük işletmelerde ekonomik olabilir. Çünkü büyük işletmelerde (11 ve üzeri sayıda ergin hayvana sahip işletmeler) ortalama rantabilite %22.2’dir.

Anahtar kelimeler : Devekuşu, kuluçka randımanı, dönlülük oranı, ekonomik analiz, net kar

The structural and economical positons, problems of ostrich enterprisers in the Mediterranean Region of Turkey

Abstract

In this study, Ostrich Growing, which has 10 years of history in Turkey, is analyzed from a technical and an economical view with its current condition in Mediterranean Turkey. During the technica analysis some productivity measures such as, specifications of the enterprises, breeding, fertility, hatchability of eggs and problems of the enterprise like illness of animals and harmful insects are analyzed. And in the economic analyze, marketing problems, production costs and sector profitability were investigated. According to the results, average ostrich number is 71.65 unit, fertility is 78%, hatcability of eggs is 63%. And also, an avareage rantability rate is negative (-5.9%). Therefore, Ostrich breeding under this condition is not an economic activity for small and middle scale productions. But enterprises which have more than 11 Ostrich has rantability rate of 22.2%. So, big enterprises might be economical.

Key words: Ostrich, hatchability of eggs, fertility, economic analysis, net profit

Giriş

Yeterli ve dengeli beslenme sorununun güncelliğini ve önemini artarak sürdürmesi sektörleri hayvansal üretimin artışı ve alternatif protein kaynakları arayışı içerisine sürüklemektedir. Sağlıklı beslenme, tüketici bilinci ve refah seviyesinin artışı sağlıklı ürünlere olan talep artışı doğrultusunda yeni hayvan türlerinin yetiştiriciliğini gündeme getirmektedir. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde son yıllarda ilgi duyulan ve gelişme gösteren dallardan biri de devekuşu yetiştiriciliğidir.

Dünya devekuşu üretimindeki gelişim bakımından dünya ülkeleri 4 gruba ayrılmaktadır. G.Afrika Ülkeleri uzun süredir bu sektörde bulunan ve uzmanlaşmış ülkelerdir. Bu ülkeler 1980’lerin sonunda ve 90’ların başında yüksek ihracat fiyatlarından yararlanmışlardır. İkinci grup ülkeler damızlık sürüyü oluşturmak için çok

yüksek fiyatlar ödemek zorunda kalmış ülkeler, üçüncü grup ülkeler yeni üretim aşamasına giren ülkeler ve dördüncü grup ülkeler ise damızlık yetiştirme aşamasında kalan ülkelerdir (Kumkale ve İnan, 2004). Dünya devekuşu üretiminin önemli bir bölümü (%61) Güney Afrika’da yer almaktadır (Ak, 2004). 1995 yılında dünyada kesilen devekuşu oranında Güney Afrika %82’ lik paya sahipken, bu oran 2000 yılında %65’e düşmüştür. 2003 yılı itibariyle dünya devekuşu deri talebinin %79’u Güney Afrika’dan ve AB’ye ihraç edilen devekuşu etinin %70’i Almanya tarafından karşılanmaktadır (Kumkale ve İnan, 2004).

Türkiye’de devekuşu yetiştiriciliği, damızlık devekuşları ithalatında gümrük vergisi muafiyeti ve kredi subvansiyonu ile gündeme gelmiş (Anonim, 2001) ve yetiştiriciliğe ilk olarak 1995 yılında özel bir sektör tarafından ithal edilen damızlıklarla Antalya

Manavgat'ta başlanmıştır. Daha sonra Avusturya'dan ithal edilen damızlıklarla Dalaman'da özel bir işletme kurulmuş, bunu başka özel işletmeler takip etmiştir (Ak, 2004; Ak ve Karaman, 2004).

Türkiye devekuşu yetiştiriciliği daha çok nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu ve büyük tüketim merkezlerinin bulunduğu bölgelerde yoğunlaşmış durumdadır. Durmuş ve ark., (2004) tarafından 249 adet devekuşu çiftliği bulunduğu bildirilmektedir. Buna göre, Marmara Bölgesi'nde 60, Ege Bölgesi'nde 59, Akdeniz Bölgesi'nde 37, İç Anadolu Bölgesi'nde 67, Karadeniz Bölgesi'nde 14, Doğu Anadolu Bölgesi'nde 5 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde 7 tane devekuşu işletmesi mevcuttur.

Bu çalışmada, hızlı bir gelişme eğilimi ile başlayan ancak, beklentilere cevap veremeyen devekuşu yetiştiriciliğinin durumu, sorunları ve bu sorunların giderilebilmesi için nelerin yapılabileceği araştırılmıştır. Bu çerçevede Akdeniz Bölgesindeki devekuşu işletmeleri incelenerek teknik ve ekonomik analiz yapılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Akdeniz Bölgesi'ndeki devekuşu işletmeleri araştırmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Bu işletmelerden anket yoluyla sağlanan bilgiler ise araştırmada analiz edilen materyali oluşturmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren devekuşu işletmeleri tespit edilerek tam sayım yöntemine göre 25 işletmenin tamamında anket uygulaması yapılmıştır. Anket kapsamında bulunan 25 işletmeden dört tanesinin iflas ederek kapatılması ve bir tanesinin verilerinin sağlıklı olmaması nedeniyle beş işletme analiz dışı bırakılmıştır. İşletmeler, hayvan sayılarına göre gruplandırılmış, tablo analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İşletme grupları oluşturulurken; 1-5 ergin hayvana sahip işletmeler 1. grupta, 6-10 ergin hayvana sahip işletmeler 2. grupta ve 11 ve üzerinde ergin hayvana sahip işletmeler 3. grupta yer almıştır. Maliyet hesaplarında döner sermaye faizi %10, makine-teçhizat amortismanı %5 olarak alınmıştır. Yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, Excel ve SPSS 10.0 istatistik paket programından faydalanılmıştır.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

İncelenen İşletmelerde Sosyo-Demografik Özellikler

Nüfus Durumu

İncelenen işletmelerde ortalama nüfus miktarı 3.45 kişi

olup bunun %55.07'si erkek ve %44.93'ü kadın nüfustan oluşmaktadır (Çizelge 1). Bu değerler koyunculuk (Dağıstan, 2002) ve süt sığırcılığı (Yılmaz ve Ark., 2003) faaliyetindeki nüfus yapısıyla benzerlik göstermektedir. İşletme grupları arasında önemli farklar bulunmamaktadır.

Çizelge 1. İncelenen İşletmelerde Nüfus Durumu

İşletme Grupları		Erkek	Kadın	Toplam
1	kişi	2,20	1,80	4,00
	%	55,00	45,00	100,00
2	kişi	2,00	1,50	3,50
	%	57,14	42,86	100,00
3	kişi	1,73	1,45	3,18
	%	54,40	45,60	100,00
Toplam	kişi	1,90	1,55	3,45
	%	55,07	44,93	100,00

İşgücü Kullanım Durumu

İncelenen işletmelerde kullanılan işgücünün %58.26'sı yabancı, %41.74'ü aile işgücünden sağlanmaktadır (Çizelge 2). İş gücü kaynağı bakımından devekuşu işletmeleri normal tarımsal üretimde farklı bir özellik göstermektedir. Tarım işletmelerinde yabancı işgücü kullanımı ortalama %5.4 seviyelerindedir (Kıral ve Tatlıdil, 1996).

Orta büyüklükteki işletmelerde daha çok aile işgücünün kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda, işletmecilerin yaş ve deneyimleri dikkate alındığında Türkiye'de devekuşu yetiştiriciliğinin son birkaç yıl içerisinde orta büyüklükteki (6-10 ergin hayvana sahip) işletme kapasitesine dönüşerek aile işgücü kullanımının ön plana çıkartılarak maliyetleri düşürme yoluna gidildiği düşünülmektedir.

Çizelge 2. İşgücü Kullanım Durumu (EİB)

İşletme Grupları		Aile İşgücü	Yabancı İşgücü	Toplam İşgücü
1	kişi	1,05	1,60	2,65
	%	39,62	60,38	100,00
2	kişi	0,75	0,50	1,25
	%	60,00	40,00	100,00
3	kişi	1,00	1,52	2,52
	%	39,68	60,32	100,00
Toplam	kişi	0,96	1,34	2,30
	%	41,74	58,26	100,00

Eğitim Durumu

İncelenen işletmelerde nüfusun eğitim seviyesi gerek okur-yazar oranı (%95.65), gerekse üniversite (%21.74) mezunu bakımından hem Türkiye ortalaması (Anonim, 2005) hem de tarımsal nüfusun genel ortalamasının

üzerindedir. Bu özellik, devekuşu yetiştiriciliğini diğer tarımsal faaliyetlerden ayıran en önemli özelliklerden biridir.

İşletme Yöneticisinin Özellikleri

Ortalama 4.8 olarak belirlenen deneyim süresi, devekuşu yetiştiriciliğinin tarım sektöründe yeni bir faaliyet kolu olduğunu göstermektedir. İşletme yöneticisinin öğrenim süresi 11.9 yıl olup oldukça yüksektir.

Yetiştiricilik Bilgileri

Yem Kullanım Durumu

İncelenen işletmelerin yem ihtiyaçlarını genellikle kendi hazırladıkları ve işletmeden sağlanan buğday (%22.7), arpa (%18.7), mısır (%17.8) ve yonca (%17.0)'dan oluşan rasyonlarla karşıladıkları belirlenmiştir.

İşletmelerde ilk 3 aylık yaş döneminde kapalı bir alanda yem fabrikalarından satın alınan karma yemle, 4-12 aylık yaş döneminde açık alanda erkek dişi karışık sürü halinde yetiştiricilik yapılmaktadır. Damızlık döneminde ise tüm yıl boyunca iki dişi bir erkekten oluşan bir aile şeklinde açık alanda fabrika yemi yada kendi hazırladığı rasyona dayalı bir yetiştiricilik uygulanmaktadır.

Yetiştiriciliğe Başlama Şekli

Bölgedeki işletmelerin %75'i iki dişi bir erkekten oluşan aile, %10'u ergin hayvan, %10'u 1 yaşında genç hayvan, %5'i ise yumurta veya civciv satın alarak devekuşu yetiştiriciliğine başlamıştır. Henüz yetiştiricilik yapan işletmelerle kapatılmış veya kapatma kararı almış olan çiftliklerin tümünün kendi imkanlarını kullanarak işletme kurdukları belirlenmiştir. Bu konuda herhangi bir devlet teşvik ya da kredi desteği söz konusu değildir.

İşletme sahiplerinin %20'sinin kurulmadan önce fizibilite çalışması yaptırdığı, %80'inin ise herhangi bir araştırma yada fizibilite çalışması yaptırmadığı tespit edilmiştir.

Bölgede, devekuşlarının %65'i Türkiye'deki, %20'si Avrupa'daki ve % 15'i de İsrail ve Afrika Ülkeleri'ndeki işletmelerden temin edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, bölgede işletmecilerin, devekuşu yetiştiriciliğini %75 oranında okuyarak, internet üzerinden araştırmak suretiyle ve kendi kendine, %15 oranında bir başka yetiştiriciden, %10 oranında ise kurs görek öğrendikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, işletmelerin %80'i devekuşu yetiştiriciliğini ek

gelir kaynağı, %15'i hobi ve %5'i esas geçim kaynağı olarak yapmaktadır.

Bazı Verim Özellikleri

İşletmelerde, ortalama 6 ay/yıl olan yumurtlama dönemi boyunca hayvan başına yumurta verimi 45 adet/yıl olarak belirlenmiştir. Bu değer; Durmuş ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmada 58 adet/yıl, Ak ve Karaman'ın (2005) yaptığı çalışmada 40 dan az olduğu tespit edilmiştir. Bu değer Güney Afrika da ise hayvan başına 60 adettir (Benson, 1999).

Bu çalışmada ortalama yumurta verimi Türkiye ortalamasının altındadır. Ayrıca devekuşu yetiştiriciliğinin yaygın olarak yapıldığı G.Afrika'daki işletmelerle bu konuda rekabet şansımız bulunmamaktadır. Yumurta veriminin düşük olması, kullanılan hayvanların damızlık değerlerinin düşük olması, işletmelerin kurulduğu yerlerin seçiminde yeteri hassasiyetin gösterilmemiş olmasına bağlı olarak hayvanların yol kenarlarına yakın alanlarda yetiştirilmeleri sırasında gürültüden etkilenerek strese girmeleri, birim hayvan başına yeterli alan temin etme ve besleme koşullarının çoğu işletmelerde yeterince yerine getirilememiş olmasına bağlanabilir.

Söz konusu bakım besleme koşullarında işletmelerdeki döllülük ve kuluçka randımanı oranları sırasıyla %78 ve %63 olarak belirlenmiştir. Döllülük oranı Türkiye genelinde yapılmış olan diğer çalışmalardan önemli bir farklılık göstermemektedir. Ancak, bu değer, Deeming ve Ar (1999) tarafından Güney Afrika'da yapılan bir çalışmada bulunan değere (%70-80) göre düşük olmasına rağmen genç bir sektör olması ve yetiştiricilerin yeterli bilgi ve tecrübe eksikliği göz önüne alındığında bu farkın normal olduğu söylenebilir.

Devekuşu yetiştiriciliğinde kuluçka randımanı işletmeden işletmeye bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye, hatta aynı bölgede zamandan zamana oldukça geniş bir varyasyon göstermektedir. Nitekim, bu değer Akdeniz Bölgesi'nde İpek ve Şahan tarafından 1998 yılında yapılan çalışmada %24-65, Durmuş ve ark., tarafından 2004 yılında yapılan çalışmada %59 ve bu çalışmada ise % 63 bulunmuştur. Kreibich ve Sommer (1994) kuluçka randımanının ortalama %60-98 arasında değiştiğini belirtmiştir.

Bu denli değişken oranlardaki kuluçka randımanı hayvanlara uygulanan bakım besleme gibi faktörlerin etkili olduğu döllülük oranı ile birlikte yumurtanın kuluçkaya konulmasına kadar geçirdiği her evre ile makineye konulduktan sonra uygulanan kuluçka çevre

koşulları toplamına bağlıdır. Çalışmamızda elde ettiğimiz kuluçka randıman değerinde bu işletmelerin büyük bir kısmında kuluçka işlemi sırasında yumurtadan olması gereken belli orandaki ağırlık kayıp oranlarının belirlenip buna göre makine içi nem ve sıcaklık seviyelerinin ayarlanmamış olması etkili olabilir. Devekuşu yumurtalarında ortaya çıkan düşük kuluçka randımanı kuluçka sırasında yetersiz ağırlık kaybına bağlı olabilmektedir. Ar ve Rahn (1980) iyi çıkım sonucu için yumurtaların başlangıç ağırlıklarının %12-14'ini, Taylor (2000), %11.5-12'ni ve Collins (2000), %12-15'ini kaybetmesi gerektiğini bildirmektedirler. Bölgenin nem oranının çok yüksek ve devekuşu yumurtasının kabuk yapısının iletkenliğinin düşük olması gibi faktörler gelişim dönemi boyunca yumurtadan olacak ağırlık kayıp oranının takip edilerek belirlenmesi ve buna göre önlem alınmasını gerektirmektedir. Yumurtalar için en uygun depolama süresi bir hafta olup, depolama sıcaklığı ise 16-20°C derece arasında olmalıdır (İpek, 2004). Analizi yapılan işletmelerde yumurtaların uygun koşullarda depolandığı bu konuda herhangi bir sorun yaşanmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen işletmelerde ortalama kesim yaşı, ağırlığı ve karkas randımanı sırasıyla, 12 ay, 96 kg ve %46 olarak belirlenmiştir.

Kayıt Tutma

İncelenen işletmelerin %70'i kayıt (ölüm, kuluçka ve hayvan varlığı bakımından) tutmaktadır. Bu kayıtlar, ıslah çalışmalarına yönelik olmasa da yetiştiricilerin bilinçli olduğunu ve ileriye dönük planlar yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Hastalık ve Sağlık Koruma İle İlgili Bilgiler

Devekuşu ile ilgili önemli hastalıkların neler olduğu konusunda 4 işletme (%20) bilgi verebilmiş, diğer işletmelerde önemli devekuşu hastalıklarına yönelik herhangi bir fikir bulunmamakla birlikte, incelenen işletmelerin %65'inde dile getirilen sorunlar dış parazit sorunu, tel yutmaya bağlı sorunlar, sindirim sisteminin tıkanması, hayvanların çabuk stres altına girmesi şeklindeki bakım ve yetiştirmeye dayalı problemler olarak dile getirilmiştir. Karşılaşılan sağlık sorunları içerisinde %30 ile mantar ilk sırada yer alırken onu %23'lük oranla bit takip etmektedir. Devekuşu yetiştiriciliğinin Türkiye'de yeni bir faaliyet kolu olmasından dolayı hastalık ve zararlıları tanıyamadıklarından teşhis ve tedavi şekilleri bilinmemekte ve işletmeciler çoğunlukla kendi tedavi yöntemlerini uygulamaktadır. Hastalık ve zararlılarla

mücadelede üreticilerin %42'si kendi kendilerine kazanmış oldukları tecrübeye dayalı bir tedavi yöntemi uygulamakta, %42'si veteriner hekim, %10'u ise tarım il müdürlüklerine başvurumaktadırlar. Yetiştirme dönemi boyunca aşılama programı tek bir işletmede yapılmaktadır.

Pazarlama Durumu

İşletmede elde edilen ürünlerin ancak % 56.2'si pazarlanabilmektedir. Çizelge 3'den de anlaşılacağı üzere, elde edilen bu ürünlerin %37.0'ı canlı hayvan, %29.7'si kuluçkalık yumurta ve % 23.5'i et olarak pazarlanmaktadır. Türkiye'de devekuşu sektörünün et ve deri gibi ekonomik öneme haiz iki önemli ürüne dayalı yetiştiricilikten ziyade civciv ve damızlık satışıyla gündeme gelmesi, bu alandaki geliri ve karlılığı olumsuz etkilemektedir. Özellikle derilerin değerlendirilmesi konusundaki faaliyetler yetersiz kalmaktadır. Süs eşyası ve yemeklik olarak yumurta satışı oldukça düşüktür. Küçük işletmelerde daha çok kısa dönemde damızlık hayvan satışı ile kazanç sağlama amacı taşırken orta ve büyük işletmeler üretimin devamlılığını sağlamak düşüncesiyle hareket etmektedirler. Çünkü, küçük işletmelerde kuluçkalık yumurta satışı yapılmazken diğer işletmelerde pazarlanabilir ürünlerin ortalama 1/3'ü nü oluşturmaktadır. Yetiştiriciler örgütlenmedikleri için ürünlerini pazarlamada oldukça yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Çizelge 3. Ürünlerin Pazarlanma Durumu (%)

	Gruplar			Toplam
	1	2	3	
Canlı hayvan	92,3	53,0	35,0	37,0
Et Satışı	0,0	14,1	24,4	23,5
Deri Satışı	0,0	0,0	1,4	1,3
Kuluçkalık Yumurta	0,0	32,8	30,4	29,7
Süs Eşyası-Yemeklik Yumurta	7,7	0,0	8,7	8,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Masraf Gelir İlişkileri

Üretim Masrafları

İncelenen işletmelerde işletme başına ortalama üretim masrafı 13400 YTL'dir. Üretim masrafları içerisinde %34.7'lik payla daimi işçilik ilk sırada yer alırken, bunu %26.8 ile yem %15.8 payla elektrik masrafları izlemektedir. Kapalı alanla birlikte meraya dayalı bir yetiştiriciliğin olmaması yem masraflarını artırmaktadır. Üretim masraflarının %60.7'sini değişen masraflar oluşturmaktadır (Çizelge 4). Değişen masraf oranının

Çizelge 4. Üretim Masrafları (%)

	İşletme Grupları			Toplam
	1	2	3	
DEĞİŞEN MASRAFLAR				
Yem Masrafları	17,36	15,85	27,87	26,28
Vet-İlaç	0,43	1,99	1,18	1,16
Geçici İşçilik	0,00	0,00	2,18	1,87
Pazarlama	0,00	0,00	0,22	0,19
Temizlik	0,85	0,33	0,81	0,78
Yataklık	0,43	0,00	0,11	0,13
Elektrik	5,56	9,44	17,31	15,85
Su	2,48	2,06	2,03	2,07
Makine-Techizat	0,00	0,00	1,09	0,93
Dezenfeksiyon	1,50	0,33	0,20	0,32
Döner Sermaye Faizi	6,43	6,75	11,92	11,15
Değişen Masraflar Toplamı	35,03	36,76	64,90	60,72
SABİT MASRAFLAR				
Daimi İşçilik	58,98	55,86	30,84	34,70
Aile İşgücü Ücret Karşılığı	5,98	6,98	1,98	2,61
Dernek Aidatı	0,00	0,40	0,05	0,07
Arazi Kirası	0,00	0,00	1,89	1,62
Vergi-Harç	0,00	0,00	0,28	0,24
Makine-Techizat Amortismanı	0,00	0,00	0,05	0,05
Sabit Masraflar Toplamı	64,97	63,24	35,10	39,28
Üretim Masrafları	100,00	100,00	100,00	100,00

yüksek olması işletmenin daha entansif çalıştığını gösterir (Yılmaz ve ark., 2003).

Karlılık Analizi

Bu çalışmada, GSÜD, brüt ve net kar değerleri kullanılarak rantabilite hesaplanmış ve işletmelerin karlılık analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, ortalama brüt kar 4467.04 YTL, net kar -797.19 YTL olarak bulunmuştur. İşletme gruplarından sadece 3. gruptaki işletmelerin pozitif net kar ve rantabiliteye (%22.2) sahip oldukları görülmektedir (Çizelge 5). Ancak elde edilen kar işletmelerin geleceği açısından değerlendirildiğinde; devekuşu yetiştiriciliğinin istenilen ve beklenen karlılık düzeyinde olmadığı söylenebilir. Çünkü ortalama rantabilite oranı negatif çıkmıştır. Orta ve küçük ölçekli işletmeler zarar etmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, Akdeniz Bölgesi'ndeki devekuşu yetiştiriciliğinin henüz çok fazla gelişmemiş, genç bir sektör olduğunu ve et, kuluçkalık yumurta, yemeklik yumurta veya süs eşyası

olarak yumurta, tüy ve deri gibi ürünlerin iç pazarda yer alma şansının henüz çok düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. En önemli sorunun pazarlama olduğu görülmektedir. Yetiştiricilik konusunda büyük problemler yaşanmamaktadır. Yeni bir faaliyet dalı olduğu için üreticiler henüz örgütlenememişlerdir. Kısa zamanda üreticilerin örgütlenerek pazarlama konusunda önemli adımlar atacağı tahmin edilmektedir. Özellikle ihracat ve tanıtım konusunda örgütsel faaliyetler pazarlama sorununun aşılmasında önemli rol oynayacaktır. 11 ve üzeri sayıda ergin hayvana sahip işletmelerin faaliyetleri ekonomik olurken, daha küçük işletmelerin faaliyetleri ekonomik değildir

Çizelge 5. İncelenen İşletmelerde Brüt ve Net Kar (YTL)

	Gruplar			Toplam
	1	2	3	
GSÜD	119,07	-7874,98	25725,21	12603,64
Değişen Masraflar	1639,42	1382,11	13546,03	8136,60
Brüt Kar	-1520,35	-9257,09	12179,18	4467,04
Üretim Masrafları	4679,42	3759,61	20870,98	13400,83
Net Kar	-4560,35	-11634,59	4638,32	-797,19
Karlılık	-97,5	-309,5	22,2	-5,9

İncelenen işletmelerde en önemli işletmecilik sorunları; pazarlama sorunları ile hastalık ve zararlılardan kaynaklanan sorunlardır.

Çalışmada ele alınan devekuşu işletmelerinin ekonomik analizinde görüldüğü gibi işletmelerin tamamına yakını zarar etmiş konumda bulunmaktadır. Pazar araştırması yapılmadan, sadece damızlık yetiştirip satma düşüncesiyle yapılan faaliyet, piyasanın damızlığa doymasıyla zora girmiş ve büyük hayallerle açılan işletmeler, kapanmaya başlamış ve sayıları azalmıştır. Dolayısıyla, işletmelerin pazarlama sorununun giderilmesi ancak tüketim ve dış pazara girebilme olanaklarının artırılmasıyla mümkün olabilir.

Kaynaklar

- Ak, İ., 2004. Devekuşu üretimi. F.Özsan Matba. San. ve Tic. Ltd. Şti. Bursa. 1-8s.
- Ak, İ. ve Karaman, Ş., 2004. Türkiye’de devekuşu yetiştiriciliği ve sorunları. 4. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 463-469, Isparta.
- Ak, İ. ve Karaman, Ş., 2005. Türkiye’de devekuşu (*Struthio camelus camelus*) yetiştiriciliği ve sorunları. GAP IV Tarım Kongresi, 1184-1889, Ş.Urfa
- Anonim, 2001. <http://ekutup.dpt.gov.tr/hayvanci/oik587.pdf> (04.05.2006).
- Anonim, 2005. www.die.gov.tr (9 Şubat 2005)
- Ar, A. ve Rahn, H., 1980. Water in the avian egg: Overall budget of incubation. *American Zoology*, 20:373-384.
- Benson, F., 1999. The global industry. *European Ostrich Assn World Congress*, November 5-7, 1999. <http://www.blue-mountain.net/articles/p61.htm>.
- Collins, J., 2000, Achieving Good Ventilation. *World Poultry Elsevier-Spec.* 25-26.
- Dağıstan, E. 2002. Orta-Güney Anadolu Bölgesi’nde Koyunculuk Faaliyetinin Ekonomik Analizi. Doktora Tezi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Deeming, D.C. ve Ar, A. 1999. Factors effecting the success of commercial incubation. “Ed. Deeming, D.C., *The ostrich: biology, production and health*” CAB Publishers, Wallingford. Pp. 159-191.
- Durmuş, İ., Longa, D.R., Öztürk, F. ve Atik, Z., 2004. Devekuşu yetiştiren işletmelerin ekonomik analizi, Tavukçuluk Araştırma Enstitüsü - ANKARA 2004.
- İpek, A., 2004. Embriyo gelişimi ve kuluçka yönetimi, “Ed: Ak, İ., *Devekuşu Üretimi*”. F.Özsan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Bursa, 189s.
- İpek, A. Ve Şahan, Ü. 1998. Devekuşu kuluçkasında gözlenen aksaklıkların nedenlerinin saptanması ve alınacak önlemler. *Çiftlik Dergisi*, 167:69-81.
- Kıral, T. ve Tatlıdil, F., 1996. Avrupa Birliği’nde tarım işletmelerinin sınıflandırılması, büyüklük ve gelir ile bazı başarı ölçülerinin saptanmasında yeni kavram ve yaklaşımlar. *Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi*, Cilt:1, 104-117, Adana.
- Kreibich, A. ve Sommer, M. 1994. *Straussenhaltung, 2. Ueberarbeitete und erweiterte Auflage*, Landwirtschaftsverlag GmbH, Münster-Hiltrup.
- Kumkale, İ. ve İnan, İ.H., 2004. Devekuşu üretimi ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 238-243, Tokat.
- Spss for Windows Release 9.0, 1998, SPSS. Inc. Chicago, Illinois, USA.
- Taylor, G., 2000. High-yield breed require special incubation. *World Poultry Elsevier, Special*, 28-29.
- Yılmaz İ., Dağıstan, E., Özel, R., ve Koç, B. 2003. Hatay ilinde projeli ve projersiz süt sığırcılığı yapan işletmelerin süt sığırcılığı üretim faaliyetlerinin ve faktör verimliliklerinin Analizi. *Akdeniz Üniversitesi Z.F. Dergisi*, 16(2): 169-178. Antalya.